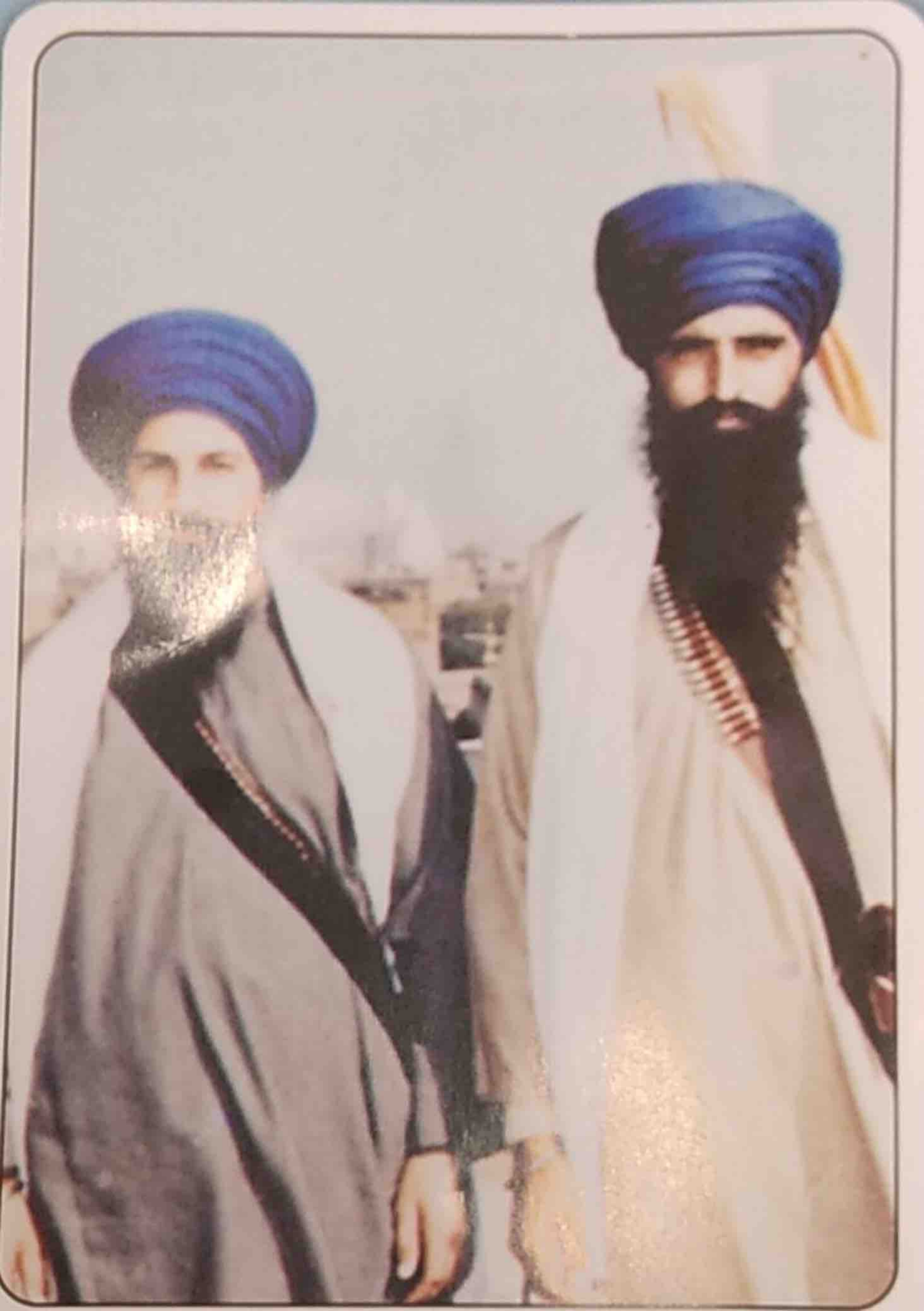

ਲਹ ਭਿੱਜੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ

ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਜੂਨ 1984

ਲੇਖਿਕਾ : ਬੀਬਾ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ

ਲਹ ਭਿਜੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ

ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਜੂਨ 1984

ਲੇਖਿਕਾ :

ਬੀਬਾ ਸਤਵੰਤ ਕੌਰ

ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ
(ਸਪੁੱਤਰੀ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸੰਪਰਕ : 79864-00370

ਸੰਖੇਪ ਇਤਿਹਾਸ

ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ

ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲਹੂ ਭਿੱਜੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਸਮੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਜੂਨ 1984 ਦਾ ਸਾਕਾ ਸਿੱਖ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛਲਣੀ ਛਲਣੀ ਕਰ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਵੀ ਇਹ ਇਕ ਨਾਸ਼ੂਰ ਬਣ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਰਹੇਗੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਹੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਨ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਲਈ ਮਰ ਮਿਟਣ ਵਾਲੇ ਜਝਾਰੂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੌਮ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਤਹਿਸੀਲ ਪੱਟੀ ਦੇ ਕਸਬੇ ਖੇਮਕਰਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕੁ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਘੁੱਗ ਵਸਦੇ ਨਗਰ ਪਿੰਡ ਭੂਰਾ ਕੋਹਨਾਂ ਵਿਖੇ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇਦਾਰ ਬਾਬਾ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ 13ਵੇਂ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਨਿਰਜੰਨ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ 06-03-1953 ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕੇ ਪਿੰਡ ਭੈਣੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਰਹਿਮ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲੇ। ਬਾਬਾ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਮੋਹਰੀ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਖਤ ਅਸੂਲਾਂ ਅਤੇ ਦਲੇਰ ਸੁਭਾਅ ਕਾਰਣ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਿੰਡ ਭੂਰਾ ਕੋਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਜਦ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਕਕਾਰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਾਇਕ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਭੂਰਾ ਕੋਹਨਾਂ ਵਿਖੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਪਹੁੰਚੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ 12ਵੇਂ ਮੁਖੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਵਾਰੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਜਥੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 13ਵਾਰ ਜਥੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪਿੰਡ ਭੂਰਾ ਕੋਹਨਾਂ ਵਿਖੇ ਬਣਾਇਆ। ਸਵੇਰੇ

ਸ਼ਾਮ ਘਰ ਨੇੜਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਿਰੰਤਰ ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਤਰਾਸ਼ਿਆ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮਿਡਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਥੇ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਲੈ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਥਿਆ ਅਤੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਸਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਭਿਆਸ ਸਰਲ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਵਾਪਸ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਖੇਮਕਰਨ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਨੌਵੀ ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਪੂ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਕੌਮੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੱਡਬੀਤੀ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦੇ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚਖੰਡ ਪਿਆਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੱਟੀ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ Prep ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ, ਐਨ ਇਸੇ ਵਕਤ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ ਵਿਖੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਨਜਦੀਕ ਹੀ ਇਕ ਕੀਰਤਨ ਵਿਦਿਆਲਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਜਦ ਵੀ ਵਿਹਲ ਮਿਲੇ ਮਹਿਤੇ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੁੰਭ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਸਫਲੇ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਆਪ ਵੀ ਅਕਸਰ ਕਹੀ ਫੜ ਕੇ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਰਤਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਹਿਤੇ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਸੀ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ (ਬਜ਼ਾਰੀ ਖਾਣਾ) ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਮਨਾਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਘਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤ ਕੁਝ ਸੁਖਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਖਰਚ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਠਿਨ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਸਦਕਾ ਉਹ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ-ਸਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪਰੰਤੂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਖਰਚ ਨਾ ਪੈਣ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੋਸਟਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਬਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨੂੰ

ਸ਼ਾਮ ਘਰ ਨੇੜਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਿਰੰਤਰ ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਤਰਾਸ਼ਿਆ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮਿਡਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਥੇ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪਿੰਡ ਭਿੰਡਰ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਲੈ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੰਥਿਆ ਅਤੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਸਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਭਿਆਸ ਸਰਲ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਵਾਪਸ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਖੇਮਕਰਨ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਨੌਵੀ ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਪੂ ਝੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਕੌਮੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੱਡਬੀਤੀ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦੇ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚਖੰਡ ਪਿਆਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਵੀ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੱਟੀ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ Prep ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ, ਐਨ ਇਸੇ ਵਕਤ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ ਵਿਖੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਹਾਂਪੁਰਖਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਨਜਦੀਕ ਹੀ ਇਕ ਕੀਰਤਨ ਵਿਦਿਆਲਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਜਦ ਵੀ ਵਿਹਲ ਮਿਲੇ ਮਹਿਤੇ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੁੰਭ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਸਫਲੇ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਆਪ ਵੀ ਅਕਸਰ ਕਹੀ ਫੜ ਕੇ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਰਤਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਹਿਤੇ ਆ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿਦਾਇਤ ਸੀ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ (ਬਜ਼ਾਰੀ ਖਾਣਾ) ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਵੀ ਸਖ਼ਤ ਮਨਾਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਘਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤ ਕੁਝ ਸੁਖਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਖਰਚ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਠਿਨ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਸਦਕਾ ਉਹ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ-ਸਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪਰੰਤੂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਖਰਚ ਨਾ ਪੈਣ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੋਸਟਲ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਬਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਨੂੰ

ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰੋਂ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਖਰਚੇ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਨਾ ਛੱਡਣੀ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਪਰੰਤੂ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਲਵੋ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਸ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ। ਭਾਈ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਹੋਰ ਵੀ ਨੇੜਤਾ ਵੱਧ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਹੀ ਉਹ ਰੋਡੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਪੰਜੀਰੀ ਜਾਂ ਪਿੰਨੀਆਂ ਆਦਿਕ-ਬਣਵਾ ਕੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਛੱਕਦੇ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਾਲਜ ਦੇ ਖਰਚ ਦੀ ਤੰਗੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਕੋਈ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਤੇ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਜੋ ਘਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਿੰਡ ਮਹਿਤਾ ਦੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਦੇ ਕੇ ਜੋ ਪੈਸੇ ਵਿਚੋਂ ਬਚਦੇ ਸਨ ਉਹ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚਾ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਭੇਦ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ-ਕਲਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਵਿਖੇ ਹੀ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹਰਿਆਵਲ ਦਸਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦਾ ਰਸਤਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖੁੱਲ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਾਇਦ ਆਖਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ 2 ਘੰਟੇ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਤੜਪ ਸਪੱਸ਼ਟ ਝਲਕਦੀ ਹੈ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬਣਨ ਦੀ ਸੀ (ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਲੱਗ ਹੀ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੀ.ਏ. ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚੋਂ 1973-74 ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਮੈਡਲ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਮੈਡਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ 1974 ਵਿਚ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ

ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਕਾਫੀ ਫੇਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੀ ਹਿਸਟਰੀ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਦਰਮਿਆਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਦ ਵੀ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਜਦ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਐਸੇ ਸੰਕਟ ਭਰੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਾਡੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਆਣ ਪਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਨੇ 37 ਮਹਾਨ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕੱਢ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹਨੇਰੀ ਲਿਆਂਦੀ ਕਿ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉੱਡਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕੱਢੇ ਮਹਾਨ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੁਸਿਹਰਾ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿਚ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਤਖ਼ਤ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੈ, ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵਾਰ ਦੇਣੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਿਣ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਾ ਸਕਦੀ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕੌਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਇਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪਰੰਤੂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਸੀ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਆਲ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕੇਵਲ ਮੀਟਿੰਗਾਂ, ਮੁਜਾਹਰਿਆਂ, ਕਿਤਾਬਚਿਆਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਪ੍ਰੋ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਵਾਂ ਯੂਨਿਟ ਨਹੀਂ ਕਾਇਮ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੱਤਰਵਿਆਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵੀ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ, ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮੁੱਖ ਆਗੂ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇਸ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਉਤਸ਼ਾਹ ਫੌਤ ਕਰਦਿਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। 1977 ਵਿਚ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਨੇ ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਰਕਿੰਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣ ਕੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਕਟਿੰਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਅਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਜਰਨਲ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸ. ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ (ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ) ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਨਿਭਾ

ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਹਿਰਦ ਅਤੇ ਡੂੰਘੀ ਸੋਚ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਸ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਫੂਕਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕੁਝ ਮੋਢੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਵਾਕਿਆਂ ਦੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਗੂ ਬਣਾਉ।" ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਸਮੇਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਕੱਤਰ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੰਥਕ ਸਫਾ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ, ਸੋ ਸਾਰੇ ਆਗੂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ।

1976 ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਬੀਬੀ ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ ਸਪੁੱਤਰੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਤੇ ਬੀਬੀ ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਸੰਤ ਜੀ ਪਿੰਡ ਭੂਰਾ ਕੋਹਨਾ ਵਿਖੇ ਆਏ ਤਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕੱਠਾ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਨਿਰੰਜਨ ਕੌਰ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ (ਭਾਈ) ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਕਾਫੀ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਗਿਆ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੈ।

ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਕਰਕੇ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਲਵਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਕੁਝ ਚੰਗੇਰੀ ਹੋ ਸਕੇ।" ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਨਿਰੰਜਨ ਕੌਰ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਆਹ ਭੋਲੇ (ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਜੱਜ ਬਣਾ ਲਉ।" ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਬੀਬੀ ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਤ ਜਥੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬੜਾ ਗੁੱਝਾ ਭੇਦ ਸੀ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ। ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਜੀ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਮਪੁਰ ਖੇੜੇ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਉਨਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਕੋਠੇ ਉੱਪਰ ਮੰਜਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਤਾਂ ਹਵਾ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਇਹ ਹਵਾ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, "ਹੇ ਕਲਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਿਤਾ, ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤ ਵਾਰ ਦਿੱਤੇ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਬਰਾਬਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਇਕ ਪੁੱਤ ਕੌਮ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਲਵੀਂ, ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈਂ।" ਕਿਸੇ ਬਾਪ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਸ਼ਾਇਦ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਹੀ ਆਈ ਸੀ।

ਅਗਸਤ 1977 ਵਿਚ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਕਾਰ ਮੈਕਸੀਡੈਂਟ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਸੱਚਖੰਡ ਗਮਨ ਕਰ ਗਏ। ਭਾਰ ਮਨ ਨਾਲ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਿਖਾ ਨੂੰ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਅਗਨ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਵਿਚ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪਣ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਧੀ ਚਿੰਦੀਏ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਹਾਲੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ (ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ) ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਜੋ ਭੂਰਾ ਕੋਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸਨ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੁਣ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾ ਲੱਗਦੇ ਸਨ) ਨੂੰ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ।

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਬੜੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਦਸਤਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਜਥੇ ਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਕ ਮੱਤ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਦਿੱਕਤ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋ ਟੁਕ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬੇਟਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਟਕਸਾਲ ਮੁਖੀ ਬਣ ਜਾਵਾਂ।" ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਕੋਰੇ ਜਵਾਬ ਤੋਂ ਏਨੇ ਨਰਾਜ਼ ਹੋਏ ਕਿ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੁਬਾਨ ਵੀ ਸਾਂਝੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਭਾਈ (ਸੰਤ) ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮੋਹਰੀ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਮਨਾਇਆ। ਪਰੰਤੂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਣ ਲਿਆ ਕਿ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੀ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਲਾ ਕੇ ਸਾਥ ਦਿਉਗੇ, ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਥ ਅੰਤ ਤੀਕ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ।

"ਸੂਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ" 1978 ਵਿਚ ਟੈਗੋਰ ਥੀਏਟਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਲਈ ਇਜਲਾਸ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚਖੰਡ ਪਿਆਨਾ ਕਰਮ ਉਪਰੰਤ ਕੁਝ ਗੰਭੀਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਸ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ, ਆਦਿਕ ਦੀ ਰਸਮ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਮੁਕਤਸਰ ਤੋਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਗੂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਨਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, ਰਮਨੀਕ ਕੌਰ (ਬੰਬਈ) ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੋ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨ ਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਬਤੌਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ ਵਰਕਰਾਂ ਅਤੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਜਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਿਸ ਆਉਣ

ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ਕੁਝ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਹਰੇ ਲਗਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਉਠ ਕੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਚੱਲੇ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਠਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰਾ ਇਜਲਾਸ ਵੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਗਰ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਕੁ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਆਪਣੀ ਇਕ ਕੋਝੀ ਹਰਕਤ ਲਈ ਮਾਫੀ ਮੰਗਣ ਲੱਗੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਤੁਸੀਂ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਕੇ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁਕਰੇ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਫੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗੋ, ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣ।" ਉਪਰੰਤ 1984 ਤੱਕ ਹਰ ਸਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਬਚਨਾਂ ਸਦਕਾ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਪਾਸ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕੌਮੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਕਮਰਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਲੰਗਰ ਦੀ ਖੱਬੀ ਬਾਹੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ (ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦਾਦੀ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਮਿਲਣ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੱਸਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਯੂਨਿਟ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਹਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸਥਾਨਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਧਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਬਣਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਰਾਬਾਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ, ਪੂਰੀ ਸਖਤੀ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹਰੇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਅੱਖ ਪਾ ਕੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਨ, ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਾਤ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਤੱਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। 1978 ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਵੇਲੇ ਜਦ ਸ਼ਹੀਦਾ (13 ਸਿੰਘ) ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਖੂਨ ਡੁੱਲਿਆ ਹੈ, ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਰੂਰ ਝੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਚੋਲੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਰਿਵਾਲਵਰ ਪਾ ਕੇ, ਕੁਝ ਕੁ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀਪ ਵਿਚ ਨੈ ਕੇ ਬੀ, ਬਲਾਕ ਵਾਲੇ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਸਥਾਨ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਥੇ ਮੌਜੂਦਾ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਪੁਲਿਸ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਧਾ ਰਿਵਾਲਵਰ ਕੱਢ ਕੇ ਕੜਕ ਕੇ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਅੱਜ

ਅਸੀਂ ਨਿਹੱਥੇ ਹੋ ਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਣ ਨਹੀਂ ਆਏ।" ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਡੋਰ ਭੋਰਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੋਲ ਪਈਆਂ ਇੱਟਾਂ, ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚਾਰ ਦਿਵਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਿਥੇ ਅੱਜ 13 ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੂਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੁਅਰਤ ਇਤਨੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤਲਵੰਡੀ ਤੋਂ ਮੋਗੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਜੀਪ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਪਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਖੇਮਕਰਨ ਦੇ 4 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਝੂਠਾ ਕੇਸ ਪਾਉਣ ਲਈ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਾਰ ਪਿੱਛੇ ਮੋੜ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੜ੍ਹਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬੰਦੇ ਦੇ ਪੁੱਤ ਬਣਕੇ ਜਿਥੇ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਹੋ ਉਥੇ ਛੱਡ ਆਉ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਖਮਿਆਜਾ ਭੁਗਤਣਾ ਪਵੇਗਾ।" ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜੀ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਉ ਬੰਦੇ ਹੁਣੇ ਲੈ ਜਾਉ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, "ਨਹੀਂ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਖੈਰ ਨਹੀਂ।" ਪੁਲਿਸ ਥਾਣੇਦਾਰ ਆਪ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜਿਥੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬਿਨਾ ਨਾਗਾ ਦੁੱਖ ਭੰਜਨੀ ਬੱਲੇ ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਪਰੰਤ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਪਾਸ ਉਪਰ ਨਿਵਾਸ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਸੰਤ ਜੀ ਪਾਸ ਬੈਠਕੇ ਕਿੰਨਾ-ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪੰਥਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਏਨਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਘਰ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਤਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੁੱਛਣਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਆਏ ਹੋ, ਫਿਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਤੇ ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭਵਿੱਖੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਬੜੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਕੌਮ ਦਾ ਇਕ ਹਰਿਆਵਲ ਦਸਤਾ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮੋੜ ਆਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੇਸਰੀ ਤੇ ਨੀਲੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਗਿਆ, ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਨਾਂਵਾਂ ਨਾਲ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਪੀਚ ਵਿਚ ਏਨੀ ਖਿੱਚ ਅਤੇ ਸਰਲਤਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੇ ਕਾਇਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਈ ਗੁਰਮਤਿ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਕਿਰਦਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ

ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਕੌਮੀ ਤੜਫ਼ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮੋੜ ਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਲਈ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ ਔਰ ਇਹ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਰ ਹਰੇਕ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਕੁ ਦੁਕਾਨਾਂ (ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਤੰਬਾਕੂ ਵਾਲੀਆਂ) ਵੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਘਰ-ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਰੇਡੀਉ ਟਰਾਂਸਮੀਟਰ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨੰਬਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪਰੰਤੂ ਪੰਥ ਅਤੇ ਕੌਮ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਇਹ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾਂ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਭੜਕਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾ ਕੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਰਕਰਾਂ ਅਤੇ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਫੜ-ਫੜ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣਾ ਅਤੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਪਾਉਣੇ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੀ ਸਪੀਚਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਾਕੀਦ ਵੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਹੀਲੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੇ ਤੁੱਲੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਤੋਲਣ ਲਈ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸੋਨਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲੰਗਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹੇਠ ਬਣੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ, (ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਸਨ) ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਕੋਲ ਹੀ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਸਿਸਟਰ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਬਗਾਂਡੇ ਵਿਚ ਖੇਡ ਰਹੀਆਂ ਸੀ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਰ ਤੋਂ ਮੋਨਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਫੀ ਜਾਣੇ ਬੈਠੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ, "ਦੱਸੋ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ? ਉਸਨੇ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਿਸਕੁਟ ਜੋ ਰੰਗੀਨ ਕਾਗਜ਼ ਵਿਚ ਲਪੇਟੇ ਸਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਆਹ ਤੁੱਛ ਜਿਹੀ ਭੇਟਾ ਦੇਣ ਆਇਆ ਸੀ।" ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੱਗੇ ਪਏ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਿਸਕੁਟਾਂ ਤੇ ਸਰਸਰੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹੇ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਲਾਗੇ ਬੈਠੇ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸੋਨੇ ਬਿਸਕੁਟ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਖੇ, ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਸਾਰੇ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਬਿਸਕੁਟ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਾਂਗੀ ਕਿ, ਕਿਵੇਂ ਦੇ ਲੱਗਦੇ

ਹਨ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨਿਪਟਾ ਲਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਮੁੱਖਾਂ ਆਪਣਾ ਇਹ ਸਮਾਨ ਚੁੱਕ ਲੈ, ਆਪਾਂ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਬਿਸਕੁਟ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲਿਫਾਫੇ ਵਿਚ ਪਾ ਲਏ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਚੱਲੇ ਗਏ। ਕਰੀਬ ਇਕ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਜਦ ਇਕੱਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, ਅੱਜ ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਬਿਸਕੁਟ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੰਗਤ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਫੜਨ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਵੇਖੇ ਵੀ। ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਲਾਜਵਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ, ਤੂੰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇਂਗੀ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕੁਝ ਬਣ ਜਾਏ। ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹਰ ਮਾਂ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਵੀ ਇਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਫੋਨ ਲਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਏਥੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਅਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕੌਮ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ।"

ਇਕ ਵਾਰ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਮੌਜੂਦਾ ਮੈਂਬਰ ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ.) ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ, ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਕੱਪੜੇ ਪੇਂਡੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਘਰ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦਿਉ, ਉਸਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕੜਕ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪੁੱਠੀਆਂ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਸੋਚ ਏਨੀ ਛੋਟੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਮੇਰੇ ਖੂਨ, ਮੇਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਤੋਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਜੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਘਟੀਆ ਸਲਾਹ ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤੀ।" ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੀ ਰਹੇ।

ਇਕ ਵਾਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਡੈਲੀਗੇਟਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰੈਸ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ, ਪੰਜ ਰੁਪੈ ਲੈਣ ਲਈ ਰੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਮੰਗ ਅਤੇ ਰੋਣ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਜਦ ਉਹ ਜਿਦ ਕਰਕੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜ ਰੁ: ਦਾ ਨੋਟ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜ ਰੁ: ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸੋਂ ਗਈ। ਪ੍ਰੈਸ ਮੀਟਿੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਬੇਟੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਰੁ: ਦਾ ਨੋਟ ਕੱਢਕੇ ਵਾਪਸ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਬੋਲੇ, ਇਹ ਕੌਮ ਦਾ ਪੈਸਾ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਜਾਵੇ।

ਅਜਿਹੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਜ਼ਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਸੀ। ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ

ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉਪਰੰਤ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਲੀਡਰ, ਸੰਤ ਜਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਪਾਸ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਗਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਇਕ ਵਾਰ ਕੌਮ ਦੇ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਆਗੂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਫਰੀਦਕੋਟ ਜਾਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਐਮ.ਪੀ. ਦੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਚੋਣ ਲੜਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਤੇ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਪੱਗ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਐਮ.ਪੀ. ਦੀ ਸੀਟ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹਵਾਂ ਤੀਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਾਂਗੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹੀ ਸਿਖਾਵਾਂਗੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਏਸੇ ਬੇਦਾਗ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਸੋਚ ਸਦਕਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿੱਖ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਜਦ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰ ਰਹੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨਿੱਤ ਨਵੀਆਂ ਰੋਹ ਭਰਪੂਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਬੈਠਕੇ, ਜਦ ਕੇਵਲ ਸੰਤ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਕ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਦੀ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਟੱਕਰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਿਕ ਲੜਾਈ ਲੜਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਸਤਿ-ਬਚਨ ਸੰਤ ਜੀ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਏਨੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਸਗੋਂ ਇਕ ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਲਈ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਵਿਚ ਅੱਤ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਭਰੋਸਾ ਅੰਤ ਤੀਕ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ।

ਪੁਲਿਸ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਾਂ ਕੇਵਲ ਥਾਵਾਂ-ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਥਾਣਿਆਂ ਕਚਿਹਰੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਚੰਗੇ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਤਰਕ ਨਾਲ ਜਵਾਬੀ ਕਰਵਾਈ ਸਨ, ਉਥੇ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹਾ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਬਲਕਿ ਕਈਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਰਾਸ਼ਣ-ਪਾਣੀ ਆਦਿਕ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕੌਮੀ ਫਰਜ਼ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਬਣਾਉਣ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਨੂੰ ਕਚਿਹਰੀ ਇਕ ਕੇਸ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰਨ ਗਿਆ ਨੂੰ ਹੀ ਫੜ ਲਿਆ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਗੁਫਾ ਵੱਲ ਕਦਮ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਿਤਾ ਚੌਂਕ ਵਿਖੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਰਬਾਰ

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਧੀਕ ਮੈਨੇਜਰ ਸਨ, ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਟੈਲੀਫੋਨ ਰਾਹੀਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਇਕ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾ ਕੇ ਥਾਣਾ ਘੇਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁੱਕਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਅ ਵੱਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ ਤੁਰੰਤ ਜੀ (ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ) ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ “ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ” ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਲਾਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਇਕ ਨਵਾਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ, ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਭਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਕਈ-ਕਈ ਘੰਟੇ ਸੰਗਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦੇਣ ਲਈ ਬੈਠੀ ਰਹਿੰਦੀ, ਪਰ ਜੇਲ੍ਹ, ਅਧਿਕਾਰੀ ਅੰਦਰ ਥਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਬੈਰਕਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਜਥਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅੰਦਰ ਲੰਗਰ ਆਦਿਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਗਤ ਆਪ ਹੀ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਥੇ ਜੇਲ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਦਾਦੀ ਜੀ ਨਾਲ ਗਈ, ਪਰ ਛੋਟੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਾਪਿਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨਾਲ ਗਈ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਮੁਲਾਕਾਤ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਪੈਸ਼ਲ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਕਮਰਾ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਿਵੇਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਝਲਕ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਤਾਂਤਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਣੇ ਲਾਅਨ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਬੰਦੀ ਹੋਣ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਆਦਿਕ ਛਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਕਈ ਵਾਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਆਪ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤੇ ਚਾਹ ਆਦਿਕ ਪੁੱਛਦੇ ਸਨ। ਐਸਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ। ਸੰਤ ਜੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਬਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਹਰ ਵਾਰ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕੇਸ ਵਿਚ ਬਰੀ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਦੂਜਾ ਕੇਸ ਪੈ ਜਾਂਦਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟ ਜਾਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖ ਕੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਰਕਰ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫਜਾਈ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਸੁਝਾਅ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲੈਟਰ ਹੈਂਡ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵੀ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੰਗਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਕੱਪੜੇ, ਫਰੂਟ, ਆਦਿਕ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਵੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ, ਜਿਹੜਾ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹ ਬਾਕੀ

ਕੈਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੈਰਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਵੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਤਰੀਕ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਨੀਲੀਆਂ-ਪੀਲੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਬੀਬੀਆਂ ਤੱਕ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ ਕਰਦੀਆਂ, ਅੰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਨਾਲ ਸੀ, ਸੰਤ ਜੀ ਅਤੇ ਲੌਗੋਵਾਲ ਸਮੇਤ ਸਮੁੱਚੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ। ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸੋਂ ਸਨਮਾਨ ਉਪਰੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਰਿਹਾਅ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਪਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਦਬਾਅ ਟਕਰਾਅ ਵਧਦਾ ਹੀ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਨਿੱਤ ਨਵੀਆਂ ਭਾਜੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸਹਿਤ ਗਰਮ ਸਪੀਚਾਂ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਛਾਪ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰਾਤ ਉਸਦੇ ਸਸਕਾਰ ਉਪਰੰਤ, ਸੰਤ ਜੀ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਬਾਬਾ ਬਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਰਨਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ, ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਨੀਤੀਗਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਅਸੀਂ ਤੇ ਸਾਡਾ ਕੌਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਵੇਖਣਾ ਵੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਹੁਣ ਇਕੱਲੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ, ਕੌਮ ਬੜੇ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁੱਲ ਗਈ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਏਨੀ ਕੁ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਕਾਲ ਦੇ ਤਖਤ ਤੇ ਹੋਵੇ, ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਗੋਲੀ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅੱਗੋਂ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੰਦੇ। 1983 ਦੇ ਅਖੀਰਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਤਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੰਤ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਬਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਰਨਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੁਪਤ, ਬੰਦ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ, ਕਈ ਵਾਰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਉਪਰ ਵੀ ਕੋਡ ਵਰਡਸ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਦੇ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਜੁਬਾਨਪੁਰ ਵੀ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ., ਹਥਿਆਰ, ਸੂਹ, ਮੋਰਚਾ ਆਦਿਕ ਸ਼ਬਦ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਜੀ ਜਦ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਛੱਡ ਕੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਆ ਗਏ ਤਾਂ, ਸਾਡੇ ਗੋੜੇ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਵੱਧਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਕਈ ਵਾਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਸੰਤ ਜੀ, ਜਰਨਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਾਰੇ ਕੈਂਪਸ ਦਾ ਗੇੜਾ ਲਾ ਕੇ ਕਈ-ਕਈ ਘੰਟੇ ਵਿਾਰਾਂ ਕਰਦੇ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਜ਼ਦੀਕ

ਹੋਣ ਤੇ ਕੋਡ-ਵਰਡ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਅਖੀਰ 1984 ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪੁਰਬ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਸਥਿਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਵੱਖਰੀ ਜਾਪੀ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਜਦ ਵੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਜਾਹੋ-ਜਲਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਖ਼ਬਰਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਫੌਜ ਨੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਨੇੜੇ ਦੀਆਂ ਬਿਲਡਿੰਗਾਂ ਤੇ ਵੀ ਫੌਜ ਮੋਰਚੇ ਕਾਇਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲ ਫੇਰੇ ਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਦੌਰੇ ਵਧ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਲਖੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ 1 ਜੂਨ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਚੱਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੀ ਦਾਦੀ ਜੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। 2 ਜੂਨ ਨੂੰ ਕਰੀਬ ਸਵੇਰੇ 10:00 ਕੁ ਵਜੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਗੋਦੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸੀ। ਕਾਫੀ ਗੱਲਾਂਬਾਤਾਂ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਘਰੇਲੂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸਮਝਾਈਆਂ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਸਾਂਝਾ ਟਰੈਕਟਰ ਵੇਚ ਕੇ, ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ 20,000 ਰੁ: ਮਹਿਤੇ ਵਿਖੇ ਵਾਪਸ ਕਰਨੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਵੇਲੇ ਉਧਾਰ ਲਏ ਸਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਬੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਹੈ, ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਦਿਵਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉੱਚੇ ਰਤਬੇ ਪਾ ਸਕਣ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਘਰ ਵਿਚ ਭੁਝੰਗੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਫੈਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਨਿਜੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਲੀਡਰ ਦੇ ਤਰਲੇ ਨਹੀਂ ਕੱਢਣੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਕਰਨਗੇ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਓਪਰੀਆ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ "ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਮੈਂ ਇਕੱਲੀ ਕਿਉਂ ਨਿਭਾਵਾਂਗੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਬੇਬਾਕੀ, ਬੇਫਿਕਰੀ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਘੜੀ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਘਬਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਉ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਹੌਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, (2 ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਦੁਪਿਹਰ ਕਰਫਿਊ ਵਿਚ ਕੁਝ ਢਿੱਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ)। ਪਰ ਮੈਂ ਕੁਝ ਜਿੰਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੋਲੇ ਦੀ ਕੰਨੀ ਫੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਏਥੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਹ, ਆਪਣਾ ਚੋਲਾ ਛਡਣਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਦਾਦੀ ਜੀ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਬੱਸ ਵਿਚ ਬਿਠਾ

ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਲਦ ਤੋਂ ਜਲਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਉਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਗਏ, ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦਾਦੀ ਜੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਬੱਸ ਸਟੈਂਡ ਪਹੁੰਚੇ। ਜਿਥੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬਜ਼ਾਰ ਤਕਰੀਬਨ ਵਾਲਾ ਭੀੜ-ਭੱਡਕਾ ਤੇ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੱਸ ਵਿਚ ਥੋੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਸਨ, ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਅਣਹੋਣੀ ਲਈ ਚਿੰਤਕ ਜਾਪ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੁਫਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਪਸਰੀ ਪਈ ਸੀ। ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰੀ ਕੁਝ ਟੁੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਾਫੀ ਗੰਭੀਰ ਦਿਖ ਰਹੇ ਸਨ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਉਹ ਸੈਨੂੰ ਘੁੱਟ-ਘੁੱਟ ਕੇ ਨਾਲ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਜੀ, ਛੋਟੀ ਭੈਣ, ਚਾਚਾ ਜੀ, ਚਾਚੀ ਜੀ ਸਾਰੇ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਸਨ, ਸੋ ਮੇਰੇ ਦਾਦੀ ਜੀ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਕਾਫੀ ਚਿੰਤਕ ਸਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਕਾਸ਼ ! ਇਹ ਹਮਲਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਟਲ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਅੱਜ ਕੰਮ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 5 ਜੂਨ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਗੇ ਮਿਲੇ, ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਸੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਜਗ੍ਹਾ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਦੋ ਪਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਫੇਰ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬਗ਼ਾਡੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ "ਜਾਉ, ਜੇਕਰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜੜ੍ਹ ਲਾਉਣੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਚ ਜਾਉਗੇ।" ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਪਿਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਚੱਲ ਗਏ, ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹਨਾਂ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨਿਰਸਵਾਰਥ, ਪ੍ਰਣ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਹਿੱਤ, ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਦਿੜ੍ਹ ਸੰਕਲਪ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਬੜਾ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਤਾਪ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਕੌਮ ਨੇ ਹੰਢਾਇਆ। ਮੌਤ ਦੇ ਏਨਾ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਢਿੱਲਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਲਾ ਜਲਾਲ ਸੀ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸ਼ਹੀਦ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਚੜ੍ਹਿਆ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ, ਜਾਂਦੀ ਵਾਰ ਫਤਿਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ
 ਮੱਥੇ ਪਈਆਂ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਤਿਉੜੀਆਂ, ਲਾਲੀ ਗਈ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਛਾਅ
 ਸੀਨਾ ਤਾਣ ਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ ਸੂਰਮਾਂ.....
 ਉਹਨੇ ਫਤਿਹ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ਛੱਡਿਆ, ਰਿਹਾ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਵਧਾ...
 ਸਿੰਘੋ ਪੁੱਤ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ, ਆਓ ਗੱਜੀਏ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਜਾ
 ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਂ ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ 'ਚੋਂ, ਸਾਨੂੰ ਮਰਨੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਪਰਵਾਹ
 ਮਾਵਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਦਲੀਜ਼ਾਂ 'ਚ ਖਲੋਤੀਆਂ, ਸਾਨੂੰ ਤੋਰ ਕੇ ਇਹ ਕਰਨ ਦੁਆ
 ਜਾਓ ਜਿੰਦਿਓ ਧਰਮ ਲਈ ਜੂਝ ਕੇ, ਕੁੱਖਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਦਿਓ ਸਫਲਾ
 ਕੁੱਤਰਾ-ਕੁੱਤਰਾ ਹੋ ਜਾਇਓ ਧਰਮ ਲਈ, ਕਿਤੇ ਮੁੜਿਓ ਨਾ ਪਿੱਠ ਦਿਖਲਾ
 ਤੇਗਾਂ ਸੂਤ ਕੇ ਬਹਾਦਰੋ ਟੁੱਟ ਪਉ, ਚਿੱਤ ਧਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਚਾਅ
 ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਵਾਂਗ ਖਰਬੂਜ਼ਿਆਂ, ਦਿਓ ਢੇਰ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਲਾਅ....

ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਉਪਰੰਤ
ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ।

Mahan Kosh APP And PDF Books

www.5aab.net

Download Mahan Kosh App (for Android)

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.thunkable.android.hpsjhand.Mahan_Kosh

Join us on Whatsapp, Telegram, Mahan Kosh and PDF Books Groups :-[+251920221847](https://www.whatsapp.com/channel/00299a5b5b5b5b5b5b5b),
email:- hpsjhand@gmail.com

—FACEBOOK PAGE—

<https://m.facebook.com/harmanpreetjhand?refid=7https://m.facebook.com/5aab.net/?ref=bookmarks>

Contact us for Converting Books to PDF, Cheap Web Hosting and Web Designing, Software/APPS Development, Data Entry Projects, Commission based Projects.

Join our different TELEGRAM links in your own
Language

ਪੰਜਾਬੀ PDF ਕਿਤਾਬਾਂ leI—

<https://t.me/joinchat/EGFTnEQxS1PHV9xA8Kpg6w>

हिंदी PDF किताबों के लिए –

https://t.me/joinchat/EGFTnER7g_EH7wjz41JQ1A

English PDF Books –

https://t.me/joinchat/EGFTnENk6St-x_K8VPgC0w

Sanskrit PDF Books –

https://t.me/joinchat/EGFTnEKe_zR_tBxRE0bAhA

Marathi PDF Books –

<https://t.me/joinchat/EGFTnEQDoC6MgboUSo2B2A>

Urdu PDF Books –

<https://t.me/joinchat/EGFTnEOweS0TkyNprfe72Q>

Tamil PDF Books –